

İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu

Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)

Fatih Yeşil

Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2016, 402 Sayfa, ISBN: 978-97-333-335-1

Gülsün KIZILAĞIL*

Osmanlı ordu ve devlet yapılarının yanı sıra Osmanlı diplomasisi alanında çalışmalar yapan Fatih Yeşil; İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu; Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826) eserinde 1793-1826 seneleri arasında Osmanlı ordu yapısındaki değişimi ve söz konusu değişimin sosyoekonomik ve sosyopolitik alanlardaki etkilerini ele almıştır. Kitapta ele alınan dönem Avrupa'da ki modern ordu örneklerinin yavaş yavaş Osmanlı ordusuna aksettirilmeye başlandığı, düzenli ve modern bir ordu için zaman ve mekânın disipline edilmesi açısından talim uygulamalarının ön plana çıktığı, en gelişmiş silahların en verimli şekilde kullanılabilmesi için eğitilmiş asker sınıfı oluşturulmaya çalışılarak subayların öneminin arttığı, orduda ki bu değişime paralel olarak ast-üst ilişkilerindeki bürokratikleşme gibi hem sosyopolitik hem de

* Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Y. Lisans Öğrencisi, kizilagulgulsun@gmail.com

sosyoekonomik değişikliklerin meydana geldiği bir dönemdir. Eserde III. Selim ve II. Mahmut'un tahtta olduğu ve dış tehditlerin yanında iç isyanlarında var olduğu, Avrupa tarzı bir modernleşmenin uygulanmaya çalışıldığı süreç işlenmiştir. Bu bölümde ateşli silahların yayılması ile savaştan sonra topraklarına dönen askerlerin yapmış olduğu eşkıyalık faaliyetleri, ayanların güçlenmesinin toplumsal ve devlet odaklı sebepleri göz önüne alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Bütün bu değişimlerin gözlemleneceği Osmanlı Devleti ordu organizasyonundaki değişim süreci öncelikle padişahın siyasetini sorgulamaksızın uygulayacak ve ordu üzerindeki iktidarın tarikat ve ocaklardan ziyade Saraya geri iade edecek bir ordunun oluşturulması hedefine odaklanmıştır. Modern ordu organizasyonunun diğer unsurlarını arka planda bırakan bu hedef, savaşın maddi yönünü ön plana çıkararak paralı askerler üzerinden ticarileşmesine sebep olmuş ve bu bağlamda taşrada ayanlar, ideolojik ayrımların giderek keskinleştiği Dersaadet' te ise ocaklar ve ahali ile cedit nizamın sahipleri arasındaki ilişkiyi yeni bir boyuta taşımıştır. Kitabın temel savı ise tamda bu sebepten bu dönemde ihtilaller meydana geldiği ve bu ihtilallerin Osmanlı Devleti'ni sadece hazine ya da savunma kaynaklarına zarar vererek revizyona uğratmadığı aksine ekonomik temelli ve sosyopolitik açıdan da bir dönüşümün yansımaları olduğudur. Kitap İhtilaller Çağı'nda Osmanlı İmaratorluğu' nda yaşanan ihtilalleri, ordu organizasyonundaki değişim ve bu değişimin yarattığı sosyoekonomik ve sosyopolitik değişimler çerçevesinde ele alarak anlamlandırmaya çalışmıştır.

Ordu organizasyonuna getirilmeye çalışılan yeni nizam ve oluşturmaya çalıştığı sosyal düzenle birlikte Saray'ın ordu, toplum ve ekonomi karşısında aldığı tavır elbette ki çıkar ilişkileri çerçevesinde gelişen muhalefetin oluşması kaçınılmaz olmuştur. Bu dönemde yaşanan ekonomik sıkıntılar da muhalefet kanadını (özellikle ayanları ve ticaretle uğraşan yeniçerileri) oldukça güçlendirmiştir ve İstanbul'da çıkan isyanların sebepleri arasında yer almıştır. Bu noktada incelenen eserin asıl amacı ; Nizam-ı Cedid siyasetinin uygulamaya başlaması ile bu siyasetin doğal bir sonucu olarak da görülebilecek yeniçeriliğin kaldırılması arasında Osmanlı ordu ve devlet organizasyonundaki değişimi ve dönemin siyasi, mali ve iktisadi alandaki ana eğilimlerini ortaya koymaktır. Bu sebeple Osmanlı İmparatorluğu'nda ki değişim ortaya konulup, genel eğilimler tespit edilerek bunları dipnotlarda örneklendirilen ve yine çoğunlukla dipnotlarda özetleyen örnek olaylara sıkça yer verilmiştir. Bu sebeple eserin okunma aşamasında kısmen ana metinden saparak dipnotlardan okumaya devam edilmiş olsa bile eser verdiği örnekler ve anlattığı olaylar itibarı ile oldukça sağlam bir temele sahiptir.

Eser yazarın doktora tezi olması sebebiyle tek bir sorun üzerinden giriş, gelişme ve sonuç kısmı başlıklarda net olarak ortaya konmuştur. Konu üç ana başlık altında yedi alt başlıktan oluşmaktadır. Ana başlıkların kapsayıcı olması, konu bütününde geçişlerdeki karışıklıkları gidermek için alt başlıklara ayrılması ve başlıkların tamamının ana konuya ait bir parça olarak seçilmesi eserde anlam ve konu bütünlüğünü sağlamlaştırmış ve konu ile ilgili araştırma yapacak kişiler için avantaj sağlamıştır. Yine eserin araştırmacılar için diğer avantajları ise iyi bir dizine, oldukça zengin bir kaynakçaya sahip olmasıdır. Dipnotların sayfa sonunda yer alması ve konu bütünlüğünü bozmayacak

şekilde detayların dipnot olarak aktarılması kitabı okurken okuyucunun hayalinde canlandırabileceği şekilde anlatılması kitabı akıcı hale getirmiştir. Fakat bazı kısımlarda bu olayın uzun bir şekilde devam etmesi konunun dağılmasına da sebep olmaktadır. Eserde kullanılan kaynakçayı ele alacak olursak özellikle her tarihinin beslendiği Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve bunun yanında ön plana çıkan isimlerden örnek verecek olursak; İbrahim Hakki Uzun Çarşılı, E. Ziya Karal, Stanford J.Shaw ve Avigdor Levy gibi Osmanlı ordusunun kurumsal yapısına oldukça katkısı olan isimlerden faydalanılmıştır. Oldukça geniş bir kaynakçaya sahip olan eserde sadece tarih alanından faydalanılmadığını özellikle felsefe ve sosyoloji bilimlerinin yazarlarından da esinlenerek fikirlerin şekillendiğini görmekteyiz. Kaynakçanın güçlü olmasını sağlayan kilit nokta burada eserin tek bir bilim dalından beslenmemiş olmasıdır. Bu sebeple eserin geneli sıkıcı kronolojik tarih anlatımından uzaktır. Bunun yerine görece felsefi bir zeminde genel olarak ekonomik ve sosyolojik yönüyle tarihle harmanlanmış bir şekilde oluşturulmuştur. Yine kaynakçadan çıkarılacak diğer bir sonuç ise eserin genelinde hakim olan Avrupa karşılaştırması bazı yerlerde benzeri anlatımların sağlam kaynaklardan okunarak ve analiz ederek oluşturulduğudur. Çünkü kaynakçada Osmanlı ve Türk kaynakların yanı sıra oldukça yabancı yazarın eserleri de yer almaktadır. Aynı zamanda yine araştırmacılar için eserin kaynakçası eserin konusu üzerine yabancı ve yerli literatür hakkında iyi bir kaynak olabilir.

Yazar Osmanlı modernleşmesini herkesin kullandığı belgeler üzerinden farklı bir bakış açısıyla değerlendirmeyi başarmıştır. Genel olarak yazarın oluşturmuş olduğu organizasyon şemasında temelde başlıklara ayırarak alt başlıklar üzerinden konulara odaklanmayı sağlaması anlatımda şemaları kullanması, iyi bir dizin ve kaynakçaya sahip oluşu okurken sistemli ve analiz yaparak ilerlememe sebep olduğu için yazarın yazım metodunun amacına ulaştığını söylemek mümkündür.

Sonuç olarak eser Avrupa ve Osmanlı ekseninde meydana gelen ihtilallerin ve modernleşmenin sosyoekonomik ve sosyopolitik açıdan ele alınmış olmasıyla oldukça geniş hacimli ve alanında da faydalı bir kaynak olarak tarih çalışmaları envanterine katılmıştır. Eserde kullanılan dipnot metodu ve vermiş olduğu örnekler üzerinden olayların tasviri bu eserin en güçlü yanıdır. Konu ne olursa olsun akıcı bir anlatıma sahip bir eser olması uyguladığı metodun başarısını desteklemiştir. Aynı zamanda konunun ele alınış şekli ve yapılan açıklamalar okuyucu tatmin edici niteliktedir. Yazarın vaad ettiği bütün konuları işleme de eserde eksik bir kısım bırakmamaktadır. Bütüncül ve tarihsel bir akışa sahip esere yapılabilecek tek eleştiri; tamamında olmasa da bazı kısımlarda dipnotların uzun ve bir o kadar bilgi yüklü oluşu okurken akışın dipnotlara sapsmasına sebep olması olabilir analizin son cümlesi olarak okunması gerekenler listesine eklenmesi gereken bir eser olduğu ve sadece tarih bilgisi içermediği bunun yanında felsefe, sosyoloji gibi alanlarda da okuyucuya katkı sağlayan çok yönlü ve çok boyutlu sağlam bir eser olduğu ve Osmanlı modernleşmesine belki de ilk kez bu kadar derin inceleyen bir analiz olduğu görüşümdedir.